

Örebro 2016-11-23

YTTRANDE

Dnr: 2016-25/AG/IB/LF

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för elever med vissa funktionsnedsättningar (SOU 2016:46)

Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning, DHB, är en föräldraorganisation som startade 1949 och aktivt arbetar för att våra målgrupper ska vara delaktiga, jämlika samt ha inflytande i ett tillgängligt samhälle. Även barn med ytterligare funktionsnedsättningar är en viktig grupp inom vår organisation. Grunden för våra ställningstaganden är våra samlade erfarenheter i förbundet. Viktiga dokument för vårt arbete är *Barnkonventionen* och *FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Vårt arbete utgår även från Sveriges språklag, som ger svenskt teckenspråk ställning motsvarande de nationella minoritetsspråken.

Riksförbundet DHB överlämnar härmed följande synpunkter på betänkandet:

Sammanfattning

Riksförbundet DHB anser att det är bra att utredningen pekar på brister inom utbildningen för elever med dövhet, hörselskada eller grav språkstörning. Vi ställer oss också bakom vissa delar av förslaget. De delarna är att kravet på speciallärarexamen för anställda på specialskolan tas bort, förstärkning av den teckenspråkiga miljön och av lärarnas kompetens inom teckenspråk på specialskolorna, satsning på speciallärare och specialpedagoger, utvidgning av elevhälsan så att även logopedier ska ingå samt lagstadgad möjlighet att låta särskilt anpassade kommunikativa miljöer vara en stadigvarande lösning hos kommunal huvudman. Vidare ställer vi oss bakom inrättandet av ett Riksgymnasium för elever med grav språkstörning.

Riksförbundet DHB ställer sig inte bakom förslaget om att avveckla regionskolorna och Hällsboskolan. Vi ställer oss inte bakom de föreslagna navet som de utformas i förslaget.

Av utredningen framgår att kunskap om förskolan och tidiga insatser till elever med dövhet, hörselnedsättning eller grav språkstörning är mycket bristfällig. Vi är medvetna om att uppdraget inte omfattar förskolan, men Riksförbundet DHB anser dock att den kunskapen är avgörande innan ett bredare förslag som berör gruppen kan genomföras. Riksförbundet DHB

vill därför se att en utredning som får i uppdrag att utreda förskolans roll för målgruppen tillsätts. Riksförbundet DHB föreslår att Specialpedagogiska skolmyndigheten får det uppdraget.

Riksförbundet DHB saknar i utredningen djupare kunskap om flera grupper som utredningen påverkar och vill därför se att det tillsätts utredningar som får i uppdrag att närmare belysa dessa gruppers situation och behov, innan mer djupgående förändringar för dem genomförs. Ett aktuellt exempel är att vi idag ser konsekvenser av den förändrade målgruppen till grundsärskolan i skollagen från 2010. Riksförbundet DHB vill därför se utredningar som har i uppdrag att ha fokus på elever med språkstörning som går i grund- och gymnasieskola oavsett tilläggsdiagnos, samt elever med dövhet eller hörselskada som också har neuropsykiatriska diagnoser.

Riksförbundet DHB är kritiska till hur utredningen har valt att samverka med intresseorganisationerna. Samtliga möten utgick från material som vi inte fick ta del av förrän på mötet, vi fick inte ta del av minnesanteckningar från tidigare möten och endast i undantagsfall fick vi ta del av presentationer av delar av förslaget. Det faktum att vi i stort sett endast hade möten där organisationer som representerade olika målgrupper satt tillsammans innebar också att de två elevgrupper som är mest berörda av förslaget fick dela på tiden och diskussionerna ofta fördes i olika spår. Vi anser inte att detta har gynnat samverkan mellan utredningen och intresseorganisationerna.

Riksförbundet DHB är starkt kritiskt till att utredningen utgår från ett medicinskt perspektiv snarare än ett pedagogiskt. Vi anser att det ger en förlegad syn på eleverna och vi ställer oss ytterst tveksamma till att en statlig utredning 2016 intar en sådan inställning. Riksförbundet DHB anser att det är en oroande utveckling om utbildningspolitiken kommer att genomsyras av ett medicinskt perspektiv. Utredningen tar ofta upp att grunden till anpassningar och stöd i skolan är en funktionsnedsättning, trots att vi i dag talar om elevens individuella behov av olika miljöer. Det hindrar inte att en del elever får sitt behov av anpassningar och stöd tillgodosatt i en specialskola. Ett annat exempel på utredningens synsätt är att utredningen tycks se teckenspråket mer som ett hjälpmedel om en elev har en funktionsnedsättning¹ än som det språk det faktiskt är.

Riksförbundet DHB ser ingen motsättning i att skapa ett ökat stöd till elever med dövhet, hörselskada eller grav språkstörning som går integrerade, och att samtidigt behålla specialskolorna för de elever som har det svårast. Vår organisation ser det snarare som en möjlighet att det svenska utbildningssystemet förhoppningsvis äntligen kan börja följa lagstiftningen och ge eleverna valmöjlighet och en likvärdig utbildning. Vi är starkt kritiska till att utredningen väljer att ställa elever mot varandra.

Ursprungligen var utredarens uppdrag att stärka måloppfyllelsen för elever med dövhet, hörselskada eller en grav språkstörning och som var i behov av teckenspråk samt att initiera hörselklasser. Detta arbete inleddes 2013 och har bekostats med 93 miljoner.² Riksförbundet DHB är kritisk till det svaga resultat som uppnåtts, dvs en verksamhet som direkt följd av statsbidraget och två verksamheter som är konsekvenser av projekt.

¹ Samordning, ansvar och kommunikation sid 173

² Kommittédirektiv 2013:29

Riksförbundet DHB anser inte att utredningen tagit barnkonventionen i beaktande.

4 Målgruppen med dövhet hörselnedsättning – en grupp i förändring

4 Målgruppen elever med dövhet eller hörselnedsättning - en grupp i förändring

Utredningens förslag kommer att kraftigt begränsa elevernas och deras föräldrars val av skola. Genom en ökad koncentration av regionskolor kommer ett flertal elever i behov av teckenspråk inte längre ha möjlighet att välja den skolform de anser passar dem bäst. De kommer att vara tvungna att gå integrerade i en reguljär skola oavsett vilken kompetens den skolan har om dövhet, hörselnedsättningar och teckenspråk.

4.1 Alla upptäcks inte tidigt

Här talas det om svårigheterna att identifiera barn med hörselnedsättning eller dövhet. Utredningen konstaterar att det finns barn vilkas hörselproblematik inte upptäcks förrän senare. Riksförbundet DHB tror att det handlar om fler barn än utredningen uppskattar, då hänsyn även måste tas till andra aspekter kring familjens strävan att uppmärksamma barns svårigheter. Det kan finnas både kulturella skäl till att inte vilja söka hjälp för sitt barn, men det kan också handla om rädsla för att inte få stanna i Sverige. Det finns m a o ett mörkertal när det gäller barn som har dövhet, hörselnedsättning eller språkstörning.

4.2 Storleken på gruppen som har behov av anpassade miljöer

Här vill Riksförbundet DHB endast uppmärksamma att utredningens uppskattning av den aktuella gruppen är baserad på Migrationsverkets siffror från 2013. Därefter har Sverige tagit emot ett stort antal människor på flykt, bland vilka det rimligtvis finns ett antal barn med dövhet, hörselnedsättning eller språkstörning.

4.3 Allt fler elever får kokleaimplantat

Utredningens uppfattning är att ”Totalt sett innebär det att cirka 4 barn per år behöver teckenspråk som förstaspråk, det vill säga cirka 36 barn i grundskoleåldern. Utöver detta tillkommer sent inflyttade barn med teckenspråk som förstaspråk.”³ Uppgiften att enbart fyra barn per år, samt några sent inflyttade, kommer att behöva teckenspråk som första språk anser Riksförbundet DHB vara helt ogrundade. Slutsatserna bygger på siffror om antalet operationer av CI, hur snabbt det ibland går att operera samt uppföljning av talutvecklingen som Karolinska sjukhuset har tagit fram. Det anses självklart att dels alla barn kommer att opereras väldigt tidigt och dels att i princip alla operationer är framgångsrika. Dessutom tas det för givet att alla barn som får CI kommer att kunna lära sig prata och höra på en tillräcklig nivå för att kunna gå integrerat, samtidigt som Karolinska själva angav att cirka 30 % behöver gå i hörselklass med större anpassningar. Utredningen utgår även från att föräldrar som väljer

³ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 116

att barnet ska operera in CI, med automatik kommer att ge sitt barn talad svenska som första språk. Det är inte en självklar slutsats, allra minst i familjer där föräldrarna själva pratar teckenspråk. Resultaten och förväntningarna på CI kan variera mycket, men teckenspråk kommer alltid att vara det viktigaste språket inom familjen. Vi anser att utredningen inte tagit hänsyn till barnkonventionens artikel 5. Dessutom saknar vi helt ett resonemang om de barn som hör dåligt men inte riktigt så dåligt att de är kandidater för CI.

Utredningen tar upp språkutveckling för barn med kokleaimplantat och vi anser att det är otydligt om det är språk- eller talutveckling som avses. Med utredningens definition är det en tveksam tolkning om det är språkets utveckling det handlar om då språkutveckling inte behöver vara beroende av tal.

5 Skolgång för elever med dövhet eller hörselnedsättning

5.4 De regionala specialskolorna

Riksförbundet DHB ser med mycket stor oro på utredningens förslag om koncentration av regionalskolorna i landet. Förutom att skolorna är auditivt anpassade, har tillgång till adekvat hörselteknik och att personalen har kompetens om döv – och hörselnedsättning erbjuder de eleverna teckenspråk, vilket hörselklasserna runtom i landet inte gör. Elevantalet har ökat sedan 2012/13. Regionalskolorna har alltså en geografisk spridning över landet. Med utredningens förslag kommer spridningen kraftigt minska och för elever i norra delen av Sverige blir det i stort sett omöjligt att gå på en regionalskola om de inte vill bo på internat.

5.4.2 De regionala specialskolornas sammansättning förändras

Utredningen uppger att ”...andelen elever med dövhet, som är helt beroende av teckenspråket, minskar.”⁴ Vi anser att definiera ”dövhet” endast utifrån att inte kunna höra ens med teknik är direkt kränkande. Eleverna hör ingenting när tekniken inte fungerar och dövhet handlar om så mycket mer än bara förmågan att inte höra överhuvudtaget. Karolinska Universitetssjukhusets uppfattning är att 50 % av barnen med CI kan gå i vanlig klass med enklare anpassningar, 30 % behöver gå i hörselklass med mer omfattande anpassningar, cirka 8 % har behov av specialskolans teckenspråksmiljö och 12 % går i grundsärskolan⁵. Om en elev har ”behov av teckenspråk” – tolkar vi som att en ci-operation bedöms vara misslyckad; barnet använder då teckenspråk för sin skolgång. För många elever som idag är beroende av hörselteknik är teckenspråket en nödvändighet när den inte fungerar. Eleverna själva väljer därför ofta idag specialskolans tvåspråkiga miljö därför att de kommunicerar på två språk. Utredningens uppdrag har varit att av ekonomiska skäl begränsa tillträde till specialskolan för den gruppen elever. Riksförbundet DHB ställer sig mycket kritisk till att föreslaget om att avgränsa målgruppen till specialskolan kommer att förneka en stor grupp elever rätten att ta del av den tvåspråkiga miljö de behöver.

5.5 Eleverna lyckas inte i skolan

⁴ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 125

⁵ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 134

Utredningen tar upp den bristande måluppfyllelsen i specialskolan, men trots att SPSM själva, och även Barnombudsmannen, har pekat på möjliga förklaringar såsom bristfällig kunskap i teckenspråk hos lärare och att både andelen elever med ytterligare en funktionsnedsättning och elever födda utomlands är högre i specialskolan än i andra skolor, har utredningen inte följt upp och analyserat frågan närmare. Det är oklart om eleverna verkligen inte kan prestera bättre, om någon av ovanstående förklaringar skulle vara skälet, eller vilket är mer skrämmande, om det beror på att förväntningarna på dessa elever är lägre än andra och det i sig leder till att eleverna får lägre resultat.

7 Elever med dövhet eller hörselnedsättning och intellektuell funktionsnedsättning

Utredningen konstaterar att stödet till elever med dövhet eller hörselskada och intellektuell funktionsnedsättning inte är likvärdigt över landet. Den kompetens som finns ute i skolorna varierar kraftigt och många rektorer uppger följdriktigt att graden av utbildning och fortbildning är låg. Enligt Språklagen har den som är döv eller hörselskadad rätt att få lära sig utveckla och använda det svenska teckenspråket. Med tanke på den skiftande och låga kunskapsnivån på området torde många elever i den svenska skolan inte få sin rätt till teckenspråk tillgodosedd. Riksförbundet DHB är mycket kritiskt till att utredningen inte närmare analyserar elevernas behov av stöd och i vilken utsträckning de får det stöd de behöver. Vi kan inte se att gruppen elever med intellektuell funktionsnedsättning och som dessutom har en hörselnedsättning eller dövhet inte skulle omfattas av utredningens uppdrag.

Riksförbundet DHB vill även påtala vikten av kunskap om gruppen elever med dövhet eller hörselnedsättning och som också har en neuropsykiatrisk diagnos. Vi vill uppmärksamma att den gruppen omnämns mycket sparsamt i utredningen. Det är svårt att se på vilket sätt utredningens förslag tar den här gruppens behov i beaktande, vilket Riksförbundet DHB ställer sig mycket kritiskt till.

Vilken kunskap kommer naven att ha om dövhet och hörselskada i kombination med /eller intellektuell funktionsnedsättning och neuropsykiatriska diagnoser? Utredningen ger här inga svar och därför vill Riksförbundet DHB se att en utredning som får i uppdrag att utreda och föreslå ett starkt stöd till den gruppen tillsätts.

Gymnasiesärskolor som Riksgymnasiet i Örebro och Mo Gårds gymnasiesärskola omnämns inte alls i utredningen, trots att det flera elever i målgruppen går där.

9 Stärkt rätt till teckenspråk

9.2 Förstärkt rätt till teckenspråk

Riksförbundet DHB ställer sig positivt till att elever som har behov ska erbjudas undervisning på teckenspråk, men frågande till hur utredningen ser på teckenspråk. Att utredningen anser att behovet av teckenspråk kommer ur ett behov pga en funktionsnedsättning anser vi är stötande. Språket har alltså inget eget värde utan är endast ett språk att ta till när samhällets normerande talade språk inte kan användas. Exempel på vilka som enligt utredningen pga en funktionsnedsättning har behov av teckenspråk är människor med dövhet, hörselnedsättning,

dövblindhet, vuxendövhet och talstörning samt deras anhöriga. Riksförbundet DHB tveksamhet inför förslaget grundar sig i utredningens syn på teckenspråk som något som begränsas till människor med vissa funktionsnedsättningar. Vi anser att det speglar en föråldrad syn på teckenspråk som ett hjälpmedel för en avgränsad grupp. Riksförbundet DHB är enig med Språkrådet som menar att teckenspråket är ett språk – inte ett ”kommunikativt behov”.

10 En teckenspråkig specialskola och ett stärkt teckenspråk för ökad måiluppfyllelse

10.1 En teckenspråkig specialskola

Beroende av teckenspråk och behov av undervisning på två språk i en teckenspråkig miljö ska styra antagningen till specialskolan i framtiden. Utredningen vill föreslå en kraftig avgränsning av vilka elever som ska få tillträde till specialskolan. Endast elever som har behov av tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö ska ha rätt att tillhöra specialskolan. Utredningen för ett resonemang som vi stundvis finner svårt att följa. Exempelvis står det att ”Grunden för att särskilja eleverna är framför allt deras behov av teckenspråk”⁶. När utredningen väljer att använda sig av begreppet ”behov” uppstår ett inbyggt problem i att avgöra vad är ett behov och vem anses ha ett sådant. Det svar utredningen hamnar i är att endast de som pga sin funktionsnedsättning och då en viss grad av nedsättning, har behov av teckenspråk och ska tillhöra målgruppen. Riksförbundet DHB ställer sig mycket kritiska till hur utredningen väljer att avgränsa målgruppen.

11 Målgruppen elever med grav språkstörning

11.1 ”Som att de andra kör sportbil och jag åker trehjuling”

Avsnittet visar på ett generellt problem för barn med grav språkstörning, deras svårigheter blir ofta samlade tillsammans med mångfacetterade problem som återfinns inom många olika diagnoser. För Riksförbundet DHB är det fundamentalt att det är den enskildes språkförmåga som är det specifika för diagnosen språkstörning. Svårigheter med språket kan ge konsekvenser för andra förmågor, men det är viktigt att inte underskatta graden av språkstörning.

11.3 Definitionen grav språkstörning

Här omnämns en för våra medlemmar angelägen fråga, den om vikten av identitet, insikt i sina svårigheter och därmed ökad självkänsla. Det är välkommet att utredningen tar upp det. Dessvärre tycks det inte vara något som finns med i utredningsförslaget i övrigt, annat än varför det är bra att definiera grav språkstörning. Det är dock något som elever som på specialskolan har möjlighet att stärka, vilket också framgår av de elever som går på

⁶ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 182

Riksgymnasiet⁷. Det framgick även av de tidigare utredningarna⁸. Här saknar Riksförbundet DHB ett mer utvecklat resonemang.

12 Skolgång för elever med grav språkstörning

12.4 Hällsboskolan

Hällsboskolan har varit föremål för flera utredningar de senaste åren. Skolan utvecklades först under en socialdemokratiskt ledd regering, för att sedan återetableras under en borgerlig regering. Det stod klart att elever med grav språkstörning för illa i den ordinarie undervisningen. Det saknades kompetens inom alla områden i skolan, lärmiljön, elevhälsan och fritidshemmen. Målsättningen att alla elever ska gå integrerade är god, dock kan det vara så att det inte fungerar för alla och därmed innebär det att en del elever får betala ett högt pris. Riksförbundet DHB saknar ett barnperspektiv och är mycket kritisk till att elever ska ta ansvar för en politisk vision. Det ansvaret ska bäras av politiker och beslutsfattare där den självklara prioriteringen ska vara elevens bästa, oavsett om eleven har en funktionsnedsättning eller inte. Riksförbundet DHB saknar ett barnrättsperspektiv och beaktande av artikel 3 i barnkonventionen.

Hällsboskolan har, precis som utredningen tar upp, en kommunikativt anpassad miljö. Skolan har även, något utredningen inte tar upp, en ljudanpassad miljö, vilket är en del av behovsbilden för de elever som går där. Dessutom erbjuder Hällsboskolan sina elever en kontinuitet något utredningen visar inte finns i övriga landet. Det tycks dock inte vara något särskilt tungt vägande argument för elevernas bästa. Det är måhända för att det förslag utredningen lägger fram har för avsikt att utveckla verksamheten och därmed återigen låta elever med grav språkstörning vara beroende av hemkommunens godtycke. Utredningen behöver bara sju rader för att ge en bild av lärmiljön på Hällsboskolan. För att beskriva lärmiljön i kommunikationsklasser i landet behöver utredningen däremot ett eget avsnitt (Anpassningar i den kommunikativa miljön sid 256). Huruvida det avspeglar verksamheterna omfattning av Anpassningar går inte att säga, men det väcker en undran.

Det framgår i utredningen att antalet elever som söker sig till Hällsboskolan ökar kraftigt. Även om det är riksintag kommer de flesta elever från skolornas närområden. Det innebär inte att alla elever bor nära skolan, utan att det flertalet elever som ansökt gör det. En förklaring torde vara att de som bor nära har lättare att få information om skolan, en annan kan vara att en del familjer väljer att flytta nära skolan. Riksförbundet DHB instämmer i att det bör vara en jämnare geografisk fördelning av elever och vill se att skolans huvudman, Specialpedagogiska skolmyndigheten, får i uppdrag att analysera elevsituationen ute i landet så att de med störst behov också ges möjlighet att ansöka om en plats på en skola med lagstadgad specialistkompetens om grav språkstörning.

Utredningen föreslår att elever med grav språkstörning ska få sin rätt till utbildning tillgodosedd nära hemmet. Det är redan fastslaget i svensk lagstiftning. Idag finns emellertid dessutom en rättighet för elever som inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd i

⁷ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 249 ff

⁸ Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp (SOU 2011:30) och Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning (SOU 2012:24)

hemkommunen att söka en specialskola. Förslaget utredningen lägger är alltså att begränsa elevers valmöjlighet av skola. De som inte kan följa undervisningen i ordinarie skola ska inte längre ha möjlighet att välja en specialskola.

Utvärderingen som eleverna på Hällsboskolan i Umeå besvarade visade att alla elever var nöjda med skolan, lärarna och vad de fick lära sig. Vad elever som går integrerade tycker om sin skola vet vi inte, eftersom utredningen inte har frågat någon. Slutsatsen är att utredningen vill avveckla en skola som fungerar, för att återigen hänvisa eleverna till hemkommunen för att se om det kanske fungerar. Om det visar sig inte fungera har utredningen ingen annan lösning än att låta eleverna misslyckas med sin skolgång.

Riksförbundet DHB saknar ett barnperspektiv i förslaget och anser att utredningen inte tagit hänsyn till barnkonventionens artiklar 3 och 12.

12.6 Eleverna lyckas inte i skolan

Helt riktigt konstaterar utredningen att ingen vet hur måluppfyllelsen ser ut för elever med grav språkstörning i grund- eller gymnasieskolan. De siffror som lämnas av tillfrågade skolor bör återigen tas med försiktighet då definitionen av grav språkstörning varierar. Det kan dock konstateras att det inte går bra i skolan för eleverna, tom ”betydligt sämre...än genomsnittet”⁹.

För få elever har hunnit gå ut från Hällsboskolan efter återetableringen för att vi ska veta något om deras måluppfyllelse ännu. Skolan har denna gång inte fått finnas så länge så det går att göra någon utvärdering.

13 Vilket stöd behöver elever med grav språkstörning i skolan?

Avsnittet ger en bild av vilket stöd som elever med grav språkstörning kan behöva. Enligt utredningen är inte eleverna någon homogen grupp, vilket torde vara en självklarhet för vilken gruppering av människor som helst. Riksförbundet DHB vill emellertid uppmärksamma att det är viktigt att hålla i minnet att det är mycket stora svårigheter i språkhantering och språkfattning som är det centrala. Det visar även de ordkartor som eleverna på Hällsboskolan har bistått utredningen med. Det är intressant att notera hur mycket värdefull kunskap om elevgruppen som utredningen har kunnat hämta från eleverna på Hällsboskolan. Det får anses paradoxalt att utredningen använder informationen till att föreslå en nedläggning av skolan och därmed också kraftigt begränsar möjligheten att fortsatt få kunskap om elever med grav språkstörning. Riksförbundet DHB har tidigare föreslagit, dels i vårt remissvar från den förra utredningen¹⁰ och dels till den nuvarande, att Hällsboskolan inte bara ska vara kvar utan även utgöra ett kompetenscenter om grav språkstörning. Vi kan här notera att det är ett bra förslag då skolan under utredningsarbetet tycks ha fungerat som ett sådant. Riksförbundet DHB anser inte att utredningen tagit hänsyn till barnkonventionens artikel 4.

Tid för förberedelse och repetition

⁹ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 262

¹⁰ Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar (SOU 2012:12)

En viktig faktor är att eleverna behöver mer tid för att bearbeta information. Den tiden får idag elever på Hällsboskolan eftersom de har en läroplan anpassad efter 10-årig skolgång. Enligt förslaget kommer detta inte längre att vara en möjlighet för eleverna.

Tecken som stöd

Eleverna tar upp tecken som stöd som något som hjälper dem i deras kommunikation. Betydelse av tecken för barns språkutveckling är ett område där vi idag har tillgång till relativt omfattande forskning som visar att tecken stärker barns språkanvändning.¹¹ Det som är avgörande för att det verkligen ska fungera är att det finns kompetens. Det krävs ingen teknik, dock kontinuerlig utbildning av personalen, så att eleverna får ålders- och ämnesadekvata tecken, och då inte bara från några lärare utan från så många som möjligt bland personal som har kontakt med eleverna på skolan. När kommer denna kompetens att finnas på de skolor som har elever med grav språkstörning?

Anpassningar för alla typer av undervisning

Riksförbundet DHB är mycket starkt kritisk till utredningens bedömning att den specialanpassade undervisningsmiljön där kompetensen är lagstadgad kan finnas var som helst. Utredningen skriver vidare ”Språkliga anpassningar kan alltså komma eleverna med grav språkstörning till godo oberoende av om de väljer att få sin undervisning i reguljär klass, i kommunikationsspår eller kommunikationsklass¹².” Det får anses vara en insikt av utredningen, att språkliga anpassningar kommer eleverna, vars största svårigheter i livet är att hantera språket, ”till godo”. Det beklagliga är att utredningen menar att det är tillräckligt med att de får språkliga anpassningar, som f ö kan vara lite av varje. Eleverna ska i framtiden inte förvänta sig att de ska kunna välja en skola där det finns samlad kompetens om deras funktionsnedsättning och dess konsekvenser för inlärning, och att de därmed ges möjlighet att få en likvärdig utbildning.

13.2 Stöd från elevhälsa, studie- och yrkesvägledare och logoped

Riksförbundet DHB har under flera år drivit frågan om att logoped ska ingå i elevhälsan, därför tillstyrker vi utredningens förslag i den delen. Vårt förbund representerar alla barn och ungdomar med dövhet, hörselskada och olika grader av språkstörning, dvs inte bara grav, och

¹¹ Launonen, K. Manual signing as a tool of communicative interaction and language: the development of children with Down syndrome and their Parents. Ur von Tetzchner, S. & Grove, N.

Augmentative and Alternative Communication. Developmental Issues, London, Whurr Publishers Launonen, K. & Grove, N. A longitudinal study of sign and speech development in a boy with Down Syndrome, ur von Tetzchner, S. & Grove, N. Augmentative and Alternative Communication, Developmental Issues, London, Whurr Publishers.

Heister Trygg, B. (2010). TAKK – Tecken som AKK. Malmö, Södra regionens kommunikationscentrum, SÖK.

¹² Samordning ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 281

behovet av kompetens om språkstörning är enormt. Ökad kompetens inom elevhälsan innebär ökade möjligheter för barn med språkstörning att få sin rätt till utbildning tillgodosedd.

13.3 Reguljär klass, kommunikationsspår eller kommunikationsklass?

Enligt Lunds universitet saknas det forskningsstöd för hur undervisningen för en elev med grav språkstörning ska organiseras. Det tycks innebära att utredningen inte föreslår någon form av kvalitetssäkring för vad som får heta kommunikationsklass eller språkspår. Det föreslås inte heller att varje kommun ska ha skyldighet att stadigvarande upprätthålla ett sådant studiealternativ. Utrymmet för tillfälliga undervisningsgrupper eller för kommunen frivilliga SAK-miljöer, där kvaliteten i undervisningen varierar, kommer att vara stort.

Utredningen skriver att ”Det är uppenbarligen viktigt för elevernas språkutveckling att de hamnar i rätt verksamhet eftersom svårigheterna är så specifika att det behövs lärare med rätt kompetens”¹³. I en brittisk undersökning som utredningen själv hänvisar till kommer forskarna fram till att elever med grav språkstörning har stora svårigheter att prestera även om de får omfattande anpassningar i sin lärmiljö. Med dessa argument föreslår utredningen att den enda statliga permanenta skola i landet som har kompetens att undervisa elever med grav språkstörning läggs ned.

16 Hög kompetens och professionalism hos lärare och annan skolpersonal

16.1 Statens satsningar på fler speciallärare och specialpedagoger

Riksförbundet DHB är enig med utredningen om att ”...lärare och annan skolpersonal naturligtvis måste ha relevant utbildning för att möta behovet hos elever med dövhet, hörselskada eller grav språkstörning”¹⁴. Bristen på personal med kompetens om ovan nämnda funktionsnedsättningar är stor. Vårt förbund anser att det är bra att utredningen vill se att specialiseringar inom områdena i framtiden bör prioriteras. Det är dock rimligt att anta att det kommer att ta ett antal år innan det finns specialutbildad personal på alla skolor där det finns elever i behov av deras kunskap. Det är även rimligt att anta att det kommer att ta ytterligare ett antal år innan det finns både kunskap och erfarenhet. Detta hindrar inte att vårt förbund ställer oss bakom utredningens önskan om att fler speciallärare och specialpedagoger ska utbildas, men vi anser att det är viktigt att vara medveten om tidsaspekten. De är inte rimligt att förvänta sig att alla skolor ska kunna möta elever med dövhet, hörselskada eller grav språkstörning under de närmast kommande åren. Arbetet med att utbilda personalkåren ska emellertid börja nu.

18 Nav – ett sätt att organisera samverkan och få resurserna att följa eleven

18.2 Utredningens förslag om regionala nav

Riksförbundet DHB är enig med utredningen om att det finns behov av en bättre samverkan mellan stat, landsting och kommun när det gäller barn och ungdomar med dövhet, hörselskada

¹³ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 289

¹⁴ a sid 305

eller en grav språkstörning. Det har under de senaste åren funnits ett antal projekt dels finansierade av Allmänna Arvsfonden och dels myndighetsinternt finansierade. Utredningen tar upp en del av dessa och flera av dem har visat goda resultat, dock är det viktigt att ta i beaktande att det enda projektet som gemensamt är samordning, i övrigt har förutsättningarna varit olika.

Det får anses vara en god ambition att kunna lösa alla samordningsproblem kring eleverna. Riksförbundet DHB ser att det finns många idéer och förslag värda att utveckla. Vi ser samtidigt att förslagen innehåller en del brister, som betyder att vi bedömer att de måste genomgå en mer omfattande omarbetning innan de kan förankras hos de aktörer som förväntas samverka.

Det vi bedömer måste ses över närmare är hur naven ska fungera. I utredningens förslag ska naven ha ansvar för en väldigt mängd uppgifter som ger uppdraget en något spretig karaktär. Det handlar om att informera föräldrar, stötta personal på skolan, tillhandahålla en aktuell och neutral webbplats, ha kontaktpersoner för varje elev, kartlägga, samordna, yttra sig om bidragsansökningar och definiera kommunernas och landstingens ansvar. En annan brist som vi ser, är att för att det överhuvudtaget ska finnas förutsättningar att skapa en navverksamhet måste det finnas både en nationell och flera lokala överenskommelser. Det finns ingen skyldighet och därmed inga sanktionsmöjligheter om det inte upprättas några överenskommelser. Det kommer att vara en rekommendation, något annat skulle strida mot det kommunala självstyret. Ytterligare brister är att det är oklart hur många regioner det kommer att handla om, hur de långsiktigt ska finansieras och vilken tänkt tidsplan utredningen har för att bygga upp den relativt omfattande samverkansorganisation som föreslås.

20 Ökad flexibilitet och rätten till utbildning

20.1.3 Nya möjligheter att få stöd på hemmaplan

Utredningen har uppfattningen att ”Integrerad utbildning och insatser på lokal nivå ska ses som ett sätt att göra undervisningen och utbildningen kostnadseffektiv”¹⁵. Samtidigt fastslås det i den analys som finns i utredningen som bilaga sju *En barriär mellan mig och världen* att den samhällsekonomiska kostnaden för ungdomar med dövhet, hörselnedsättning eller grav språkstörning som hamnat i utanförskap är 9-11,5 Mkr¹⁶. Det är ett motsägelsefullt budskap utredningen här förmedlar.

När det gäller resursfördelningen måste de uppgifter som finns i utredningen revideras. Enbart Kristinaskolan har ökat i elevantal från 25 till 35 förutom att det finns några elever i en förberedelseklass. Detta innebär att kostnaden per elev minskar. Detta ger utrymme för att se över även uppgifter om de andra skolorna.

Den teckenspråkiga miljön måste stärkas, det är absolut nödvändigt, men Riksförbundet DHB ifrågasätter starkt den ekonomiska kalkylen och att antalet elever som har behov av teckenspråk är så få som utredningen vill göra gällande.

¹⁵ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 397

¹⁶ Bilaga sju *En barriär mellan mig och världen* i SOU 2016:46) sid 819

20.2 Sak-miljöer

Riksförbundet DHB ställer sig mycket tveksamma till att naven skulle kunna lyckas att förmå kommuner att skapa tillräckligt många SAK-miljöer för att tillgodose målgruppens behov.

Kommunerna kan söka bidrag för att bygga upp SAK-miljöer. De kan få stöd till en del av kostnaden men inte för hela. Detta skapar utrymme för godtycklighet mellan kommuner och osäkerhet vad gäller kontinuiteten. Det finns ingen skyldighet för kommuner att skapa SAK-miljöer. Det finns inte heller idag några hinder för en kommun att skapa SAK-miljöer. Tvärtom har de under de senaste tre åren funnits ekonomiska incitament från utredningen att skapa kvalitetshöjande insatser för de tre målgrupperna. Hur många har det skapats? Enligt utredningen endast en med direkt finansiering av statsbidraget¹⁷. En viktig fråga är också hur ska ett område som Norrland, som är glest befolkat, ska kunna SAK-indelas för att kommunerna ska kunna enas och eleverna få en rimlig resväg?

Greger Bååth, generaldirektör på SPSM, uppger att ”När det gäller våra statliga specialskolor är målgrupperna så små att det är svårt att föreställa sig att varje skolhuvudman skulle kunna skapa den kommunikativa miljö som barnen behöver.”¹⁸

Enligt utredningen är det viktigt att skolpersonalen ”ges och tar det ansvar” att skapa de bästa förutsättningarna för sina elevers lärande. Det är tydligt redan nu att skillnaderna är enorma mellan kommunerna. Vad blev t ex konsekvenserna av lagändringen 2014 om extra anpassningar och särskilda åtgärder för elever med större behov? Tanken var att lärare skulle avsätta mindre tid för administration och att den tiden skulle komma eleverna tillgodo istället. Skolinspektionens uppföljning¹⁹ visar dock att tiden för administration visserligen har minskat men, att av de 15 granskade skolorna var det enbart fyra där ”Skolinspektionen bedömt att extra anpassningar i nuläget ges utifrån elevens förutsättningar och behov så att eleverna kan nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.” Trots att det är relativt enkla åtgärder som lagstiftarna avser.

Slutsatserna är alltså att arbetet med att utveckla och etablera arbetsätt med extra anpassningar är fortfarande i ett uppbyggnadsskede och att många skolor ännu inte har identifierat vilka behov eleverna har. Dessutom får eleverna sällan de extra anpassningar de behöver och skolan följer sällan upp effekten av de extra anpassningarna.

Mot denna bakgrund känns det oroande att utgå ifrån att kommunerna kommer att ta sitt ansvar för det stöd som eleverna i nu aktuell utredning behöver. Så länge som det inte finns ett uttalat krav på kommunen att avtala med andra kommuner och så länge det inte följs upp genom kännbara sanktionsmöjligheter så kommer inte alla kommuner att ta sitt ansvar. Målgruppstillhörighet i sig ger inte enligt de föreslagna, skärpta, reglerna tillträde till specialskolan utan specialskolan är enbart tänkt för de elever som inte klarar av SAK-miljö eller hemskola. Vem tar ansvaret för barnen i de kommuner som inte kommer att ta sitt ansvar?

¹⁷ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 433

¹⁸ Intervju i Lärarnas tidning 14/9 2016

¹⁹ Skolinspektionens kvalitetsgranskning *Skolans arbete med extra anpassningar* Dnr 2015:2217

20.3 Elever med grav språkstörning ska få sin rätt till utbildning tillgodosedd nära hemmet

Elever som har grav språkstörning har redan idag möjlighet att välja att fullgöra sin skolplikt nära hemmet. De har idag också möjlighet att välja en specialskola om det är så att det inte finns en likvärdig utbildning nära hemmet. Skillnaden i förslaget är att valmöjligheten avvecklas.

Enligt utredningen finns en stor mängd sk kommunikativa miljöer runtom i landet. Kvaliteten och kontinuiteten varierar dock stort vilket utredningen också tar upp²⁰. De huvudsakliga skälen till att avveckla Hällsboskolan tycks vara dels att fler elever söker till skolan och dels ekonomiska. Att kommunernas utbildningsplatser till elever med grav språkstörning är betydligt billigare väcker naturligtvis en undran hos våra medlemmar. Kostnaden för en elev på Hällsboskolan inkluderar resa och boende, men det är relativt få elever som bor i internat och det torde finnas elever med grav språkstörning som får skolskjuts även i sin hemkommun. Utredningen menar att skälet till att de föreslår en avveckling av Hällsboskolan är att det ”inte är rimligt att alla Sveriges elever med grav språkstörning ska kunna fullgöra skolplikten i specialskolan²¹.” Idag går 154 elever med grav språkstörning på två enheter inom specialskolan. Argumentet för avveckling, att alla elever inte kan gå på skolan, känns minst sagt tunt.

Utredningen har inte någon kunskap om antalet elever i svenska skolan med någon form av språkstörning, men fastställt är att elever med grav språkstörning utgör en mindre andel. Riksförbundet DHB tolkar det som att utredningen saknar en helhetsbild av elever med språkstörning. Detta är av stor betydelse då utredningen föreslår att avveckla specialskolan där de eleverna med störst svårigheter inom gruppen idag får sitt stöd. Därför vill Riksförbundet DHB se att det tillsätts en utredning som har till uppdrag att kartlägga, analysera och föreslå åtgärder för elever med språkstörning.

20.5.3 Behov av och förutsättningar för riksgymnasium för elever med grav språkstörning

Riksförbundet DHB ställer sig bakom förslaget om att inrätta ett Riksgymnasium för elever med grav språkstörning, ett RgS. Det finns idag begränsade möjligheter för eleverna att välja gymnasieprogram som erbjuder den anpassade lärmiljö som de är i behov av. Vårt förbund har därför under många år drivit frågan om ett riksgymnasium för eleverna.

Örebro dag som ovan

Lena Fernström
Ordförande Riksförbundet DHB

²⁰ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 253 ff

²¹ Samordning, ansvar och kommunikation (SOU 2016:46) sid 423

